

bruddet i det dominerende naturvidenskabelige paradigme. Her bliver den dominerende kønsforståelse kædet sammen med bestemte, natur-rationalitets- og videnskabsopfattelser, hvilket er med til helt at sprænge den mere snævre opfattelse af, hvad kvindeforskning er.

I det nødvendige opgør med en forenklet dualistisk kønsfilosofi, som bogen er udtryk for, må man også til at forholde sig til det mandlige. En kvindefrigørelse kan nemlig ikke ske uden en samtidig frigørelse af mænd. Her savner man en afklaring og forholden sig til, hvad maskulinitet og mandlighed er både i negativ og positiv forstand. I fremtiden kommer *Årbog for kvindeforskning* måske til at hedde *Årbog for kønsforskning*, og i næste nummer bliver mænd måske bedt om at bidrage til den nødvendige afklaring af de fælles kønsproblemer. Det ville blive en symbolsk markering af et mere markant opbrud i kvindeforskningen.

Kvindebevægelsen befinde sig i en fase, hvor de værdier og synsvinkler, den har stået for, vil vinde større udbredelse, hvis de mere organisk bliver koblet sammen med udviklingen af nye forståelsesformer inden for andre felter, som normalt ikke forbindes med kvinde- eller kønsforskning. En øget bevidsthed og hensyntagen til naturen i alle dens former betyder også indirekte en styrkelse af de såkaldte kvindelige værdier. En åbning af videnskaberne for nye holistiske synsvinkler og metoder åbner også op for, at de kvindelige tydningsuniverser bliver anerkendt. Endelig vil en større etisk bevidsthed om, hvordan man beskytter og nærer liv ikke kunne undgå at skulle trække på specielle kvindelige erfaringer og betyde, at mange kvinders arbejde bliver mere synligt og anerkendt.

Erik Christensen
Aalborg Universitetscenter

Björn von Sydow, *Vägen til enkammarriksdagen. Demokratisk författningspolitik i Sverige 1944-1968*, Stockholm: Tidens förlag, 1989, 378 s., Kr. 274,00.

Björn von Sydows bog om den politiske vej til indførelse af enkammerriksdagen i Sverige (besluttet 1967-68, indført 1971) har også noget at give danske læsere.

Svensk statskundskab (tænk for eksempel på Molin, Sjöblom og Lewin) har en gammel tradition for at beskæftige sig med beslutningsprocesserne i de politiske partier. Det er som regel sket på grundlag af en teoretisk sondring mellem partiernes stillingtagen til det konkrete problem (programrealisering) og deres strategiske overvejelser, som rækker ud over det konkrete *issue*. Tankegangen er besnærende, men i en række empiriske undersøgelser af konkrete beslutningsprocesser har det vist sig vanskeligt at fastholde den teoretiske klare sondring mellem de to sæt af overvejelser.

Von Sydows emne er de konstitutionelle overvejelser – i bred forstand – der foregik i Sverige i perioden fra krigens afslutning (hvor emnet ikke for alvor var til debat), til man i 1968 havde fået truffet afgørelse om valgsystem, enkammerriksdag og folkeafstemning, som er de tre temaer, undersøgelsen fokuserer på.

bruddet i det dominerende naturvidenskabelige paradigme. Her bliver den dominerende kønsforståelse kædet sammen med bestemte, natur-rationalitets- og videnskabsopfattelser, hvilket er med til helt at sprænge den mere snævre opfattelse af, hvad kvindeforskning er.

I det nødvendige opgør med en forenklet dualistisk kønsfilosofi, som bogen er udtryk for, må man også til at forholde sig til det mandlige. En kvindefrigørelse kan nemlig ikke ske uden en samtidig frigørelse af mænd. Her savner man en afklaring og forholden sig til, hvad maskulinitet og mandlighed er både i negativ og positiv forstand. I fremtiden kommer *Årbog for kvindeforskning* måske til at hedde *Årbog for kønsforskning*, og i næste nummer bliver mænd måske bedt om at bidrage til den nødvendige afklaring af de fælles kønsproblemer. Det ville blive en symbolsk markering af et mere markant opbrud i kvindeforskningen.

Kvindebevægelsen befinde sig i en fase, hvor de værdier og synsvinkler, den har stået for, vil vinde større udbredelse, hvis de mere organisk bliver koblet sammen med udviklingen af nye forståelsesformer inden for andre felter, som normalt ikke forbindes med kvinde- eller kønsforskning. En øget bevidsthed og hensyntagen til naturen i alle dens former betyder også indirekte en styrkelse af de såkaldte kvindelige værdier. En åbning af videnskaberne for nye holistiske synsvinkler og metoder åbner også op for, at de kvindelige tydningsuniverser bliver anerkendt. Endelig vil en større etisk bevidsthed om, hvordan man beskytter og nærer liv ikke kunne undgå at skulle trække på specielle kvindelige erfaringer og betyde, at mange kvinders arbejde bliver mere synligt og anerkendt.

Erik Christensen
Aalborg Universitetscenter

Björn von Sydow, *Vägen til enkammarriksdagen. Demokratisk författningspolitik i Sverige 1944-1968*, Stockholm: Tidens förlag, 1989, 378 s., Kr. 274,00.

Björn von Sydows bog om den politiske vej til indførelse af enkammerriksdagen i Sverige (besluttet 1967-68, indført 1971) har også noget at give danske læsere.

Svensk statskundskab (tænk for eksempel på Molin, Sjöblom og Lewin) har en gammel tradition for at beskæftige sig med beslutningsprocesserne i de politiske partier. Det er som regel sket på grundlag af en teoretisk sondring mellem partiernes stillingtagen til det konkrete problem (programrealisering) og deres strategiske overvejelser, som rækker ud over det konkrete *issue*. Tankegangen er besnærende, men i en række empiriske undersøgelser af konkrete beslutningsprocesser har det vist sig vanskeligt at fastholde den teoretiske klare sondring mellem de to sæt af overvejelser.

Von Sydows emne er de konstitutionelle overvejelser – i bred forstand – der foregik i Sverige i perioden fra krigens afslutning (hvor emnet ikke for alvor var til debat), til man i 1968 havde fået truffet afgørelse om valgsystem, enkammerriksdag og folkeafstemning, som er de tre temaer, undersøgelsen fokuserer på.

I forhold til flere af de tidligere undersøgelser i den svenske tradition for studiet af beslutningstagning i politiske partier er problemstillingen i von Sydows undersøgelse på samme tid både nemmere og sværere at tackle. Forklaringen er, at partiernes stillingtagen til selve sagen (valgordning, et eller to kamre og de forskellige tanker om folkeafstemning) ikke bare empirisk viser sig sammenvævet med, men også principielt er *uløseligt* forbundet både med partiernes kortsigtede og langsigtede overvejelser af strategisk karakter.

Bogen gør imidlertid ikke meget ud af hverken teoretiske eller metodiske problemer i forbindelse med undersøgelsens tilrettelæggelse eller gennemførelse. Von Sydow formulerer sin opgave som at teste grundsynspunktet i den hidtidige svenske og internationale forskning, nemlig at partiernes forfatningspolitik frem for alt er bestemt af deres stræben efter magt. Undersøgelsen er altså en teori-afprøvende *case-studie* (eller flere sådanne).

Gennemgangen af de fire centrale partiers standpunkter i den undersøgte tyveårsperiode er systematisk og velunderbygget, og derfor virker konklusionen også overbevisende. Den bekræfter den opfattelse, von Sydow ville teste, nemlig at de svenske partiers standpunkter på de tre områder var at sikre – eller eventuelt forbedre – egne magtpositioner. Von Sydow nuancerer denne opfattelse ved at fremhæve, at det helt overordnede mål var at forhindre, at modparten undervejs i forløbet kunne sikre sig en *relativt* forbedret magtposition. Nuanceringen er naturligvis kun en afspejling af, at en relativ forbedring for den politiske modpart er en tilsvarende forværring for en selv. Og det gælder det under alle omstændigheder om at undgå i det strategiske og taktiske spil om politiske magtpositioner.

Von Sydows afhandling har altså først og fremmest værdi ved sit redelige forsøg på at beskrive og forklare udviklingen i partiernes spil om de spilleregler, der i sidste ende sikrer de legitime magtpositioner.

Af særlig interesse i en dansk sammenhæng er redegørelsen for, hvordan den modificerede første divisor (1.4) kom ind i billedet, da man i 1952 ændrede valgordningen og indførte Ste-Laguës divisorrækkemetode. Tidligere havde man brugt d'Hondts metode i hver af valgkredsene, men med ret til at danne valgforbund. Det havde bragt de tre borgerlige partier (Bondeförbundet, Folkpartiet og Högern) tættere sammen, end både Socialdemokratiet og også Bondeförbundet fandt hensigtsmæssigt. Ingen af de tre borgerlige partier – som var »mellemstore« – havde imidlertid råd til at blæse på de mandater, som en anvendelse af d'Hondts fordelingsmetode uden valgforbund i de fleste kredse ville have sikret socialdemokraterne, som var klart det største parti.

Socialdemokratiet ville dels gerne frigøre Bondeförbundet fra bindingen til de to andre borgerlige partier, del fastholde sin overrepræsentation. Løsningen måtte være en metode, der på den ene side opgav overrepræsentation til det største parti (hvorved de borgerlige valgforbund ville blive overflødige), og på den anden side kunne forbedre socialdemokraternes position ved at fjerne eventuelle småpartier (dvs. i praksis kommunisterne). Diverse gennemregninger viste, at med den givne kredsinddeling og partistruktur ville indførelse af Ste-Laguës metode i en modificeret form, hvor den første divisor var 1.4 og ikke 1, gøre både Socialdemokratiet og Bondeförbundet rimeligt glade – dvs. forbedre begge par-

ters mulighed for også i fremtiden at fastholde regeringsposition og/eller indflydelse på regeringens politik – og derfor kunne denne ekstremt pragmatiske løsning gennemføres.

Ideen var så god (læs: partistrukturen og valgkredsinddelingen var rimeligt ens, og spørgsmålet om regeringsdannelse også), at tallet 1.4 kunne overføres direkte til brug i Danmark, da man i forlængelse af grundlovsændringen i 1953 blandt andet også ændrede valglovens regler for kredsmandaternes fordeling i amts- og storkredsene. De mange, der i tidens løb har undret sig over, hvordan i alverden tallet 1.4 er kommet ind i dansk valglovgivning, har altså svaret her: Valglovsmæssig systemimport, fordi svenskerne havde fundet en løsning på et problem, der også var aktuelt i en dansk sammenhæng.

Denne detalje kommer von Sydow dog ikke ind på, og det er måske også rimeligt nok. Men den giver anledning til at spørge, om der også var påvirkninger og inspiration den anden vej, altså fra Danmark til Sverige? Tillægsmandater, spærregrense, etkammersystem og folkeafstemning i bestemte situationer var elementer, der fra 1953 (eller 1920) fandtes i det danske forfatningssystem, og som efter langstrakte forhandlingsforløb også kom ind i det svenske. Von Sydow kunne nok med fordel have udvidet perspektivet i sin undersøgelse til også at se på, hvorfra ideerne egentlig kom – eller hvor de svenske politikere kunne se dem afprøvet, hvad der måtte betyde, at deres virkninger kunne vurderes mere konkret, end det ellers ville have været tilfældet.

At Högern og Folkpartiet på det tidspunkt havde droppet – eller var ved at droppe – folkeafstemninger som mindretalsbeskyttelse ændrer ikke noget ved, at resultatet af jordlovsafstemningerne Danmark i 1963 må have fået det til at rykke slemt i nogle af de borgerlige politikere: Skulle de prøve at rejse spørgsmålet igen, eller var det virkelig for sent?

Von Sydows påstand er, at alle fire partier på dette tidspunkt reelt havde accepteret, at Sverige i fremtiden ville blive regeret af snævre flertalsregeringer, og at denne accept betød, at de ikke længere havde interesse i et stærkt folkeafstemningsinstitut. Det var i hvert tilfælde også de tidligere tilhængeres laveste prioritet.

Her vakler von Sydows logik lidt: Netop i en situation, hvor etkammersystem og øget proportionalitet i valgsystemet – og samfundsudviklingen i bred almindelighed – gjorde det usandsynligt, at man i en overskuelig fremtid ville få andet end snævre flertalsregeringer, sandsynligvis med socialdemokratisk dominans, måske i enkelte tilfælde mindretalsregeringer, måtte det dog være tillokkende for den borgerlige opposition at prøve at øge sin relative styrkeposition eller (mindst socialdemokraternes). Derfor måtte det vel egentlig forventes, at i det mindste nogle af de to partiers politikere igen havde overvejet hensigtsmæssigheden af i påkommende tilfælde at kunne bruge folkeafstemningsmuligheden (eller bare truslen herom)?

Selv om von Sydows afgrænsninger af undersøgelsens temaer er klar og velbegrundet, savner man altså alligevel dels inddragelse af parallelle udviklinger i andre lande, som måske spillede en rolle for nogle af aktørerne, dels en mere systematisk belysning af andre forholds indflydelse på disse spørgsmåls behandling.

Alt i alt er konklusionen dog, at von Sydows solidt dokumenterede og kronologisk fremadskridende afhandling virker overskuelig og overbevisende. Den er måske nok lidt snæver i sin tilgang; men den læser, der når til vejs ende, er ikke i tvivl om rigtigheden af von Sydows konklusioner – herunder de principielle argumenters meget beskedne betydning – og egentlig heller ikke om, at konklusionen også vil vise sig gyldig, dersom den afprøves på andre landes forfatningspolitiske udvikling.

Det er nærliggende afslutningsvis at minde om, at der fortsat savnes autoritative undersøgelser af de danske grundlovsændringer i 1915-20 og 1953 og det abortive forsøg i 1939.

Jørgen Elklit
Institut for Statskundskab